

Doposud opomíjenými skutečnostmi, které osvětlují zákulisí záminky k vyhlazení obce Lidice, jsou filmy a fotografie pořízené přímo na místě tragédie. V létě 1942 se František Čvančara dozvěděl od svého synovce Antonína Poncara důvěrnou zprávu – informaci o fotografiích, a také filmu, pořízených v Lidicích a uložených tehdy v Tremlově kanceláři, respektive v jeho soukromém trezoru v paláci Lucerna. Toto tajemství František Čvančara nosil s sebou prakticky až do konce války. Protože jeho synovec Poncar se stále ještě zdržoval za hranicemi, na existenci fotografií a filmu z Lidic upozornil dopisem československé bezpečnostní orgány, které v té době pátraly po všech souvislostech s Lidicemi.

I když neznáme přesné datum, filmové materiály, včetně fotografií, byly ve speciální skrýši v paláci Lucerna nalezeny. Bohužel se nikdo nezabýval záběrem na radiostanici, dokonce byl tento záběr v dalších pořízených kopiích z neznámého důvodu vystřižen. V té době se podařilo zajistit i tzv. „Druhý“ film, pořízený štábem týdeníku Aktualita 26. 6. 1942. Kolik filmů se tedy vlastně v Lidicích natočilo a kdo je objednal? A kdo pořizoval fotografie?

Tři filmy z Lidic

V zásadě existují tři autentické filmy:

První dokument byl natočený německou firmou Franz Tremml na 16mm film, a to dopoledne ve středu 10. 6. 1942, a poté ještě jednou v pátek 26. 6. 1942.

Druhý dokument pořídil štáb českého filmového týdeníku Aktualita na 35mm film, rovněž v pátek 26. 6. 1942, tedy v tentýž den jako firma Franz Tremml.

Třetí dokument pořizovala sama pro sebe v následujících měsících let 1942–43 RAD (Říšská pracovní služba). Ten byl pořízen amatérsky, samovolně a nezávisle na německé Bezpečnostní policii. Zaměříme se na tzv. první a tzv. druhý film.

Hlavními protagonisty prvního filmového dokumentu byli Franz Tremml a Miroslav Wagner. Franz Tremml byl čtyřiatřicetiletý pražský Němec, poradce NSDAP pro filmové záležitosti, reprezentant firmy Zeiss-Ikon a majitel kinotechnické firmy se sídlem v Paláci Lucerna, kde měl ve druhém patře od bratrů Miloše a Václava Havlových pronajatých několik místností a kanceláří. Miroslav Wagner byl rovněž pražský Němec, majitel laboratoří Zenit-filmu ve Vodičkově ulici a Tremmlův obchodní partner. Tremml květnové události roku 1945 nepřežil a žádná jeho výpověď týkající se okolností natáčení v Lidicích se nezachovala, ale naštěstí se zachovala výpověď Wagnera. S

přípravou na filmování v Lidicích Miroslav Wagner zmiňuje překvapivě datum úterý 9. 6. 1942. Jak je to možné?

Wagner doslova uvádí:

„9. 6. 1942 telefonoval mi Tremel, abych měl připraveny kamery a větší množství filmového materiálu, že se bude filmovat něco mimořádného... Po této výzvě čekal jsem na další pokyny do 9 hodin. Poté jsem volal Tremla, proč nejedou. Nato mi bylo sděleno, že z důvodu bezpečnosti se filmování odkládá na druhý den.“

Dne 10. 6. 1942 v 07.30 se oba filmaři, Tremel a Wagner, dostavili do Černínského paláce. Zde dostali speciální vojenský doprovod a také instrukce filmovat v obci Lidice, neprodyšně uzavřené. Tam podle Wagnera dorazili kolem 9.00 hodin.

Na místě se jich ujal šéf Bezpečnostní policie a Bezpečnostní služby v Čechách a na Moravě, SS-Standartenführer Horst Böhme a příslušníci Gestapa. Policisté šli v čele filmařů a nařizovali, které objekty je třeba nasnímat filmovými kamerami. Němečtí policisté zvláště upozorňovali na „pohozenou“ radiostanici. Požadované záběry Miroslav Wagner natočil 16mm kamerou značky Zeiss-Ikon Movikon 16.

Druhý film

Jak jsme se dozvěděli v roce 1987 přímo od nestora filmových kameramanů, pana Čeňka Zahradníčka, jednalo se přesně o 120 metrů negativního materiálu, tedy necelých 5 minut promítacího času. Kameraman Zahradníček točil v Lidicích 35mm kamerou značky Winten. Podle jeho svědectví, které jsme zaznamenali, si všichni filmaři museli z příkazu SD nasadit ocelové přilby německé ochranné policie (Schutzpolizei), prý z „bezpečnostních důvodů.“ Mimochodem, nutno připomenout, že právě tyto fotografie českých filmařů v německých přilbách po válce některým přitížily a zničily jejich filmovou kariéru.

Ale vraťme se k Čeňku Zahradníčkovi. Díky jeho pečlivě vedeným „diářům“, dnes uloženým v Národním filmovém archivu, lze téměř s dokonalou přesností zjistit, kdy a kde Aktualita natáčela. A mj. lze tím pádem získat cenné poznatky v případě natáčení v Lidicích.

Proč se natáčelo?

Málokdo si doposud kladl otázku, proč do hermeticky uzavřených Lidic byly filmové štáby vůbec vpuštěny. Kvůli pouhé dokumentaci?

Proč nakonec ani jeden z pořízených záběrů nebyl tehdy použit? A to ani v případě „druhého“ filmu štábu Aktualita. Či šlo jen o eventualitu, kdyby si politický zájem vyžádal veřejně

promítání?

Zmiňme existenci několika německých dokumentů, uložených v Národním archivu. Zdůvodňují rozkaz k vyhlazení obce. V nejednom z nich se hovoří o ukrytých zbraních, o britské radiostanici. Jeden dokument zmiňuje existenci „padákového agenta“.

Za všechny připomeňme dálnopis Kurta Daluegeho z osudného dne, tj. 10. 6. 1942, kdy se v 17.45 hodin zmiňuje šéfu stranické kanceláře Martinu Bormannovi o nálezu ilegální radiostanice. V jiném dokumentu bývalý příslušník venkovní služebny v Kladně Ewald Hartge při poválečném výslechu do protokolu vypověděl, že již dopoledne 9. 6. 1942 šéf venkovní služebny Gestapa v Kladně, SS-Hauptsturmführer Harald Wiesmann a jeho zástupce Thomas Thomsen zmiňovali, že dojde k „nevidané věci“. Hartge dále uvedl, že kolem 16.00 se do kladenské venkovní služebny Gestapa dostavili osobně šéf Bezpečnostní policie a Bezpečnostní služby v Čechách a na Moravě SS-Standartenführer Horst Böhme spolu se šéfem řídicí úřadovny Gestapa v Praze dr. Hans Ulrichem Geschkem.

Během přelíčení u Mimořádného lidového soudu v Praze Harald Wiesmann vypověděl, že Böhme a Geschke seznámili přítomné s připravovanou akcí proti Lidicím. Obec měla být německou Schutzpolizei, Gestapem a protektorátním četnictvem obklíčena ve 22.00 hodin. Böhme poté odjel urychleně zpět do Prahy s tím, že se všichni sejdou ve 21.00 hodin, a to u stodoly severně od Lidic.

Wiesmann uvedl: *„Prohlásil jsem také Böhmovi, že pro tvrzení, že v obci byli podporováni parašutisté, není dostatek důkazů. Böhme však řekl, že ze dvou hlášení, která došla, ukázalo se druhé, obsahující údaj o zbraních ve mlýně, správným a bylo také konfidenty prověřeno.“* Dále Wiesmann u soudu řekl: *„Já osobně jsem v Lidicích žádné zbraně nenalezl a také žádný z příslušníků mé služebny. Asi mezi jednou a druhou hodinou po půlnoci dne 10. 6. 1942 jsem přišel k domu na okraji Lidic, kde bylo umístěno naše velitelství, a tam mi přítomný Geschke a Böhme za účasti ještě řady dalších osob ukázali zbraně. Byla to coltová pistole, několik pistolí anglického vzoru a pár balíčků nábojů. Böhme mi ukázal několik samopalů, kolik jich však bylo, to dnes již nevím. Böhme mi řekl: ‘Vidíte, přece jen zpráva druhá, která byla prověřena naším konfidentem, byla správná, poněvadž, jak vidíte, zbraně se našly.’ Na můj dotaz, kde byly objeveny, řekl mi Böhme, že zbraně našli příslušníci zvláštní komise ve mlýně v Lidicích. Dnes musím připustit, že zbraně byly do mlýna dopraveny agenty provokatéry.“*

Údajné „skladiště zbraní“ a „britská radiostanice“ byly v obci „nalezeny“ v noci na 10. června. Asi mezi 01.00–02.00 hodin po půlnoci.

Kdo mohl být oním agentem provokatérem, jenž do mlýna vaky se zbraněmi a radiostanici z příkazu policie nastražil?

Známý – neznámý agent

Gestapo mělo v té době k dispozici tři osoby, které přicházejí v úvahu. Jednak parašutistu Františka Pavelku (operace PERCENTAGE), dopadeného již 25. 9. 1941 a nacházejícího se od té doby v policejní vazbě. Dále bývalého příslušníka RAF, letce-pilota Augustina Přeučila. To byl skutečný zrádce, jenž 18. 9. 1941 při cvičném letu s letounem Hurricane záměrně přistál poblíž města Artoln v Belgii a okamžitě se přihlásil Gestapu. Do Berlína si pro něho přijeli policisté z III. oddělení pražského Gestapa Fritz Petereith a Josef Chalupský. Do Prahy jej přivezli 28. 9. 1941. Víme, že od té doby byl nasazován jako agent-provokatér. Přeučil mohl být oním agentem-provokatérem, jenž nastrčil do lidického mlýna zbraně a radiostanici. Avšak mohl to být i četař Viliam Gerik, bývalý příslušník operační skupiny ZINC. Ten se s naivní lehkomyšlností přihlásil protektorátní policii již pouhých osm dní po svém vysazení, tedy 4. 4. 1942. Gerik byl okamžitě předán Gestapu a jím pak používán jako agent-provokatér na Kladně, ve Slaném, v Kutné Hoře, v Holicích. K čemu byl tehdy v souvislosti s Lidicemi donucen, ovšem nevíme! A ani se to asi již nikdy nedozvíme. V jeho poválečných výpovědích o tom není ani zmínka. Jistě, měl tisíc důvodů o tom před vyšetřovateli mlčet.

Úvahy, že agentem mohl být právě Gerik, zazněly již v šedesátých letech minulého století. Tehdy bývalý příslušník Obranného zpravodajství (OBZ) plk. Vilém Kahan ve svém článku o provokatérech v souvislosti s Lidicemi, který vyšel v časopisu Signál roku 1967, přímo jmenuje Augustina Přeučila a Viliama Gerika.

Lidický mlynář prý nebyl zastřelen spolu s lidickými muži. Údajně se sám oběsil (nebo byl jako nepohodlný svědek oběšen?) během německého zátahu. Podle jedné z výpovědí byl na trakaři přivezen na popraviště k Horákovu statku a položen mezi mrtvé.

Přeučila i Gerika navždy umlčela oprátka na Pankráci 29. 4. 1947. Jistě není bez zajímavosti otázka, za co tedy svou odměnu 5 miliónů korun Gerik od Gestapa skutečně dostal?

Qui bono?

Lina Heydrichová, vdova po zastupujícím říšském protektorovi Reinhardu Heydrichovi, ve svých memoárech uvádí doslova: „*Myslím si, že Lidice byly objednané.*“

I když nemáme přímý důkaz, nepochybujeme, že Lidice byly opravdu objednané. Ale kým a proč? Qui bono? Komu to mělo sloužit?

Na počátku lidické tragédie stál Jaroslav Pála, starosta a majitel továrny na baterie PALABA ve Slaném. Dne 3. 6. 1942 neoprávněně otevřel a přečetl soukromý dopis Václava Říhy určený zaměstnankyni Anně Maruščákové. Pojal podezření, že text souvisí s atentátem na Heydricha, a proto dopis předal policii. Jenže přes veškeré usilovné pátrání a veškerá dosavadní opatření, včetně každodenních poprav a včetně vypsání dvacetimilionové finanční odměny, německá policie, kterou reprezentovali Böhme a Geschke, nepřinesla žádnou relevantní stopu po atentátnících. V té době byla ohrožena nejen jejich kariéra, ale dokonce kariéra státního tajemníka K. H. Franka.

Na úterý 9. 6. 1942 Berlín naplánoval pohřeb Reinharda Heydricha. Böhme ani Geschke pozvánku nedostali. Ale K. H. Frank ano. V úterý 9. 6. 1942 kolem poledne Frank přiletěl do Berlína. Podle příkazu se okamžitě odebral do Nového říšského kancléřství. Setkal se tváří v tvář s Adolfem Hitlerem. Frank vyslovil jméno Lidice.

Böhme, Geschke a Frank věděli, že Vůdce neuhne ani před nejkrvavějším opatřením. Zbývalo jen, aby po jejich předcházející organizátorské činnosti byl zásah proti Lidicím zaštitěn Vůdcovým rozkazem.

Od 15.00 hodin se K. H. Frank zúčastnil smutečního aktu v Mozaikové síni Nového říšského kancléřství. Od 17.00 hodin byl přítomen samotnému pohřbu na Invalidenfriedhofu. Odtud musel rychle spěchat. V 18.00 hodin byl zpět v budově Nového říšského kancléřství. Zde se zúčastnil dramatického přijetí protektorátní vlády v čele se státním prezidentem dr. Emilem Háchou samotným Adolfem Hitlerem.

Z dokumentů víme, že Frank v 19.45 hodin Horstu Böhmemu telefonicky sdělil z Berlína do Prahy klíčovou informaci. Na základě porady s Vůdcem se Lidice mají vypálit: *„obec srovnat se zemí, její mužské obyvatelstvo na místě zastřelit, ženy uvěznit do koncentračních táborů a děti, pokud jsou schopny poněmčení, předat do německých rodin, ostatní svěřit náležitě výchově.“*

Frank v Lidicích

Bezprostředně po návratu z Berlína 10. 6. 1942 v 11.00 dopoledne Frank odjel rovnou do Lidic. Při jeho výstupu z auta prý zazněl z jednoho z hořících domů silný výbuch. Böhme to prý komentoval v tom smyslu, že pravděpodobně explodovaly ukryté třaskaviny.

„Nemohu si upamatovat, že bych byl vůbec měl před odletem do Berlína vědomost o zprávě Gestapa, podané do Berlína o existenci nepřátelských agentů a parašutistů. Je však možné, že jsem dostal takovou zprávu na vědomí... Po předestření různých skutečností nemohu nyní vyloučit, že jsem se o Hitlerově rozkazu dověděl 9. 6. 1942, před svým odletem z Prahy do Berlína a že jsem o tom mluvil s velitelem Bezpečnostní policie.“

V dokumentu z 10. 6. 1942, uloženém rovněž v Národním archivu, Böhme píše protektorátnímu ministru vnitra Richardu Bienertovi, že *„byly nalezeny nesporné důkazy, že obyvatelstvo obce Lidice poskytovalo podporu a pomoc. Důkazy: nálezy nepřátelských tiskovin, skladů zbraní a munice, ilegální vysílačky.“*

“ Böhme v témže dokumentu požaduje, aby jméno obce bylo navždy vymazáno.

V deníku bývalého velitele německé pořádkové policie Paula Riegeho z 10. 6. 1942 je uvedeno: *„Během velkorazie byly nalezeny nezvratné důkazy, že obyvatelstvo obce Lidice poskytlo podporu a pomoc v úvahu přicházejícímu okruhu pachatelů. Dále byly nalezeny protistátní tiskoviny, sklady zbraní a munice...“*

Skuteční viníci

Viníky lidické tragédie byli především oba SS-Standartenführeri Böhme a Geschke. Jen proto, aby v Berlíně neodhalili jejich neschopnost, bylo 93 lidických budov vypáleno a srovnáno se zemí, 173 dospělých obyvatel na místě zastřeleno. Dalších 29 mužů a žen bylo zastřeleno

popravčím komandem 16. 6. 1942 v Praze Kobylisích. Anna Maruščáková a Václav Říha, kteří osudově stáli na počátku nacisty vykonstruovaného příběhu, byli v sobotu 24. 10. 1942 v podzemí mauthausenského Bunkru zastřeleni ranou do týla. 198 lidických žen bylo odvečeno do koncentračních táborů. Z nich 49 zahynulo v Ravensbrücku, 3 zemřely na pochodu smrti v roce 1945. Nejhrůznějším a neodpušitelným zločinem navždy zůstane zavraždění 88 nevinných lidických dětí.

Horst Böhme a ani dr. Geschke se po válce nestali hlavními obžalovanými. Svá mnohá tajemství, včetně lidického tajemství, si s sebou odnesli na onen svět.

Nedocené filmy

Filmový dokument, tehdy natočený z tajného příkazu německé policie, je dnes mimořádně cenným dokumentem, svého druhu nevídaným. A to i v dějinách světové kriminalistiky. Byl naplánován již v předvečer lidické tragédie, v atmosféře zvrhlých policejních vášní. Jen proto, aby v Berlíně měli či viděli důkazy. Aby v případě nutnosti film posloužil jako podpůrný argument k získání hodnověrnosti. Tento film se stal opravdu důkazem, paradoxně se však stal zároveň i žalobcem.

A co tedy inkriminovaný Wagnerův záběr na falešnou radiostanici? Podle filmových historiků prý podlehl zkáze.

Naštěstí tomu tak není. „Ztracený“ 16mm film, natočený 10. 6. 1942 Tremlem a Wagnerem, byl v roce 1998 zcela náhodně nalezen v jednom z pobočných depozitářů v Lidickém muzeu. Při bližším zkoumání záběru na údajnou „britskou radiostanici“ bylo zjištěno, že se nejednalo o zařízení, které bylo nalezeno v poli na Požárech u Křivoklátu, nebylo to ani žádné zařízení, které Němci zabavili organizaci PVVZ (Petiční výbor „Věrní zůstaneme“). Na filmu lze spatřit obyčejný reproduktor, sluchátka, klíč, síťový zdroj, přijímač a vysílač. Jasně improvizovaně posbírané přístroje, zjevně „spíchnuté“ horkou jehlou. V podstatě nedohotovené. Jako když někdo v nějaké dílně Funkmesstelle probral radiosoučástky. V Lidicích Böhme pro filmaře vše sesypal na hromadu...

Poprvé byl tento záběr použit v dokumentárním filmu Selhání, režiséra Pavla Štingla z roku 2000. Kupodivu proběhl bez jakékoliv reakce.

Jaroslav Čvančara, foto archiv autora

{phocagallery view=category|categoryid=169|limitstart=0|limitcount=0}